

О. Колб,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри політології, управління та державної безпеки
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Л. Горбач,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та менеджменту
Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ОКРЕМИХ СИЛ СЕКТОРА БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Як свідчить практика, низький рівень запобігання злочинам, що посягають на основи національної безпеки України, не тільки сприяє підвищенню криміногенності окремих з означених питань, а й підриває авторитет держави щодо спроможності недопущення вчинення цих суспільно небезпечних діянь та ліквідації, нейтралізації, блокування детермінант, які їх породжують і сприяють реалізації в повсякденному житті.

Одним із суб'єктів запобігання вказаним та іншим кримінальним правопорушенням, а також учасником визначених у Законі України «Про національну безпеку країни» сил безпеки й оборони є Національна поліція [1], діяльність якої щодо гарантування національної безпеки є малоефективною та такою, що піддається постійній критиці з боку громадськості.

Наочними прикладами зазначеного є останні події в Україні, коли протягом лише одного місяця (червень) 2020 р. на території декількох населених пунктів мали місце терористичні акти, що суттєво дестабілізували громадський порядок і безпеку [2].

Отже, у наявності складна прикладна проблема, що потребує вирі-

шення, зокрема й на доктринальному рівні.

Метою даної наукової статті стало здійснення аналізу практики діяльності Національної поліції, що спрямована на гарантування національної безпеки України, а головним **завданням** – розробка науково обґрунтованих заходів щодо вирішення наявних проблем.

Стан досліджень. Як показали результати вивчення наукової літератури, пов'язані із сутністю національної безпеки України проблеми досить активно розробляють такі вчені, як: О.М. Бандурко, О.Ф. Бантишев, К.О. Біла, В.Т. Білоус, Ю.П. Битяк, О.С. Бодрук, В.П. Горбулін, О.А. Делінський, О.М. Джужа, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, В.С. Карташов, С.В. Ківалов, О.В. Копан, І.М. Копотун, В.Я. Колпаков, М.В. Левицька, В.А. Ліпкан, В.П. Петков, М.М. Пендюра, Г.П. Ситник, В.Ф. Сіренко, О.Л. Хилько, З.Д. Чуйко, Ю.С. Шемшученко й інші.

У сучасних суспільно-політичних та військових умовах, що склались в Україні, питання ефективнішого та продуктивного гарантування національної безпеки набувають підвищеної

ваги та потребують вирішення на доктринальному рівні, що й стало вирішальним у виборі **предмета** даної наукової статті.

Виклад основних положень. Якщо в аналізі зазначеного предмета дослідження застосовувати статистичні методи пізнання, то його результати лише посилять позиції тих науковців, які переконують у тому, що в сучасних умовах варто ґрунтовніше, комплексно та систематично підходити до вивчення проблем, що виникають на практиці у зв'язку зі здійсненням заходів, спрямованих на гарантування національної безпеки України як загалом, так і її складових частин – громадського порядку і безпеки зокрема [3].

Додатковим аргументом щодо цього виступають результати деяких видів і напрямів діяльності Національної поліції України. Зокрема, із часу ухвалення у 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [4] кількість повідомлень і заяв про кримінальні правопорушення порівняно із 2019 р. зросла із 3,2 млн до 7,2 млн [5].

Крім цього, за цей самий період із 443,7 тис. до 809,6 тис. збільшилася кількість кримінальних проваджень, які перебували на розгляді слідчих Національної поліції України [5].

Показовим у цьому сенсі є й той факт, що тільки у 2019 р. із 600 кримінальних проваджень щодо членів організованих груп і злочинних організацій, які перебували в судах, останніми розглянуто лише 48 (тобто за кожним четвертим провадженням судовий розгляд фактично триває понад три роки) [6].

У такому ж «запущеному» вигляді перебуває діяльність Національної поліції з питань запобігання протидії злочинних авторитетів роботі правоохоронних органів та їхньому негативному впливу на громадську безпеку і правопорядок [7, с. 305–309].

Така своєрідна бездіяльність, а також загалом підхід керівництва

національної поліції України, територіальних органів управління також, і зумовили в кінцевому підсумку низький рівень запобіжної діяльності у сфері гарантування національної безпеки.

Серед інших детермінант, що спричиняють та сприяють учиненню злочинів щодо зазначеного об'єкта правової охорони (ст. ст. 109–114, 255, 255–1 та інші Кримінального кодексу (далі – КК)), зазначимо такі:

1. Завданнями поліції, як це випливає зі змісту ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», є не діяльність її підрозділів із забезпечення охорони тих об'єктів, про які йдеться у ст. 1 даного нормативно-правового акта, а надання поліцейських послуг, що суперечить не тільки змісту ст. 1 даного Закону, але й етимологічному значенню понять «забезпечення» та «послуги», які по своїй суті не є тотожними.

Зокрема, під поняттям «забезпечення» у науці розуміють створення надійних умов для здійснення чогонебудь [8], а слово «послуга» означає дію, яка приносить користь іншому, надання допомоги [8], тобто за змістом зазначені терміни не є синонімічними, а отже, видозміна змісту ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» є очевидною. Зокрема, цю норму варто викласти в такій редакції:

«Завданнями поліції є забезпечення:

- 1) публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) запобігання злочинності;
- 4) діяльності, пов'язаної з роботою інших державних органів, установ, організацій, у випадках, визначених законом».

Такий підхід базується як на теоретично обґрунтованих позиціях, відповідно до яких норми матеріального права (у даному разі – КК) є пріоритетними щодо інших норм, які

регулюють однорідні суспільні відносини (а це – сфера боротьби зі злочинністю), а саме процесуальних (КПК) та локальних правових актів (як-от Закон України «Про Національну поліцію») [9, с. 180–181], так і на положеннях відповідних нормативно-правових актів (КК, ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [10], «Про запобігання корупції» [11] та інші).

Крім цього, у статутних законах, що визначають правовий статус правоохоронних органів (наприклад, «Про Службу безпеки України» (ст. ст. 1, 2) [12], ідеться про діяльність, пов'язану з гарантуванням державної безпеки й інших об'єктів правової охорони та про їх захист, що за своєю суттю аж ніяк не кореспондують зі змістом терміна «надання послуг», який ужитий у Законі України «Про Національну безпеку».

Про захист особи, суспільства та держави йдеться також у ст. 2 «Завдання кримінального провадження» КПК України.

2. Ще одним спірним терміном, який закріплений у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», є термін «протидія злочинності» – як одне із завдань із надання послуг, що є абсурдним за своєю суттю, а саме: як можна надавати послуги в боротьбі зі злочинністю та здійснювати «протидію» їй?

Відповідно до етимологічного значення, слово «протидія» означає дію, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [13, с. 317].

Як у зв'язку із цим слушно зауважив А.П. Закалюк, очевидно, такі дії щодо чинників злочинності, як їх виявлення, послаблення, нейтралізація тощо, навряд чи етимологічно адекватно відповідають сутності поняття «протидія» («супротив» – рос. «наперекор») [14, с. 3]. Саме тому, на його переконання (із чим не можна не погодитись), термін «протидія» може бути використаний для відтворення загального впливу на злочинність,

але він лише однобічно («супротив») відображає останній та не містить однозначного відображення поняття запобігання злочинності, тобто може вживатися як такий, що за сутністю тотожний поняттю «запобігання», навіть коли він уживається в широкому значенні [14, с. 322].

Виходячи з означеного доктринального положення, логічною є видозміна вжитого в п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» терміна «протидія злочинності» на словосполучення «запобігання злочинності».

Хоча, заради справедливості та підтвердження дискусійності даного питання на науковому рівні, варто зазначити, що серед учених існує й інша думка, яка, очевидно, і стала панівною під час уведення в нормативно-правовий обіг терміна «протидія злочинності». Так, О.М. Бандурка та Л.М. Давиденко вважають, що серед усіх термінів, які вживаються у кримінологічній літературі («боротьба із злочинністю», «профілактика злочинності», «запобігання злочинності», «попередження злочинності» тощо), найбільш об'ємним за змістом є термін «протидія злочинності», який структурно складається із: а) кримінально-правового аспекту боротьби зі злочинністю; б) кримінологічного аспекту, або попередження злочинів на основі усунення, послаблення або нейтралізації криміногенних чинників [15, с. 89].

За такого підходу, на їхнє переконання, заходи протидії злочинності виступають відповідною реакцією суспільства на зазначене явище, а саме: кримінально-правовий аспект відіграє роль впливу суспільства на злочинність через окремі злочини, а кримінологічний – впливу на злочинність через фактори, які її детермінують [15, с. 99].

Отже, автори вказаного методологічного погляду опосередковано підтверджують, що протидія злочинності та її окремо взятому виду (зокрема,

які посягають на національну безпеку) здійснюються вже після їх учинення (по «факту»), тоді як запобігання злочинності передбачає вчинення з боку держави і суспільства таких дій, які передусім спрямовані на недопущення (профілактика, випередження), послаблюють детермінанти злочинності (профілактика, усунення), ліквідують умови, які сприяють виникненню злочинних проявів, (опосередковано) антигромадських поглядів (профілактика, захист), а отже, – на відвернення злочинів на стадії готування чи замаху на вчинення злочину (ст. ст. 13–15 КК України) [15, с. 19–47], тобто за своєю суттю є змістовнішою й ефективнішою в контексті гарантування національної безпеки, оскільки запобігання передбачає діяльність до вчинення злочину (на рівні замислу протиправного діяння) та підготовчої злочинної діяльності (готування чи замах на злочин).

Висновки. Отже, можна констатувати, що в умовах сьогодення діяльність Національної поліції не повною мірою відповідає концептуальним засадам Закону України «Про національну безпеку України» як суб'єкта сектора безпеки й оборони (ч. 2 ст. 12) [1], що, у свою чергу, впливає на рівень захищеності визначених у даному нормативно-правовому акті об'єктів національної безпеки, а тому має бути вдосконалена, зокрема й за тими алгоритмами, що викладені в даній науковій статті.

Додатковим аргументом по суті означеної проблематики виступають положення п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», згідно з якими сили безпеки, Національна поліція також, зобов'язані та мають одну із функцій щодо гарантування національної безпеки України.

Аналогічні вимоги для Національної поліції визначені у ст. 18 вказаного вище Закону, де йдеться про забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері охо-

рони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави.

Водночас зауважимо той факт, що як у ч. 1, так і в ч. 4 ст. 18 Закону України «Про національну безпеку України» ідеться про надання поліцейських послуг і про протидію злочинності (п. 1 ч. 1 ст. 18), що тільки актуалізує необхідність наукових розробок із питань, які стали предметом дослідження в цій статті, іа акцентує увагу на наявності практично значущої для України проблеми.

У статті здійснено аналіз практики діяльності Національної поліції, спрямованої на гарантування національної безпеки України, визначено проблемні моменти, що виникають у зв'язку із цим, а також розроблені науково обґрунтовані заходи щодо їх вирішення по суті.

Як свідчить практика, низький рівень запобігання злочинам, що посягають на основи національної безпеки України, сприяє не тільки підвищенню криміногенності окремих з означених питань, а й підриває авторитет держави щодо спроможності недопущення вчинення цих суспільно небезпечних діянь та ліквідації, нейтралізації, блокування детермінант, які їх породжують і сприяють реалізації в повсякденному житті.

Одним із суб'єктів запобігання вказаним та іншим кримінальним правопорушенням, а також учасником визначених у Законі України «Про національну безпеку країни» сил безпеки й оборони є Національна поліція, діяльність якої з гарантування національної безпеки нині є малоефективною та такою, що піддається постійній критиці з боку громадськості, а також не повною мірою відповідає концептуальним засадам зазначеного Закону, як суб'єкта сектора безпеки й оборони (частина 2 статті 12), що, у свою чергу, впливає на рівень захищеності визначених у даному

нормативно-правовому акті об'єктів національної безпеки.

Наочними прикладами зазначеного є останні події в Україні, коли протягом лише одного місяця (червень) 2020 року на території декількох населених пунктів мали місце терористичні акти, що суттєво дестабілізували громадський порядок і безпеку.

Водночас у сучасних суспільно-політичних та військових умовах, що склалися в Україні, питання ефективнішого та продуктивнішого гарантування національної безпеки потребують підвищеної уваги, вирішення на доктринальному рівні.

Отже, у наявності складна прикладна проблема, що потребує вирішення, зокрема й на доктринальному рівні.

Метою наукової статті стало здійснення аналізу практики діяльності Національної поліції, що спрямована на гарантування Національної безпеки України, а головним завданням – розроблення науково обґрунтованих заходів щодо вирішення наявних проблем.

Ключові слова: сили безпеки й оборони, сектор безпеки, Національна поліція, забезпечення, національна безпека, діяльність, кримінальне правопорушення, організована група, злочинна організація, запобігання злочинам, протидія злочинам, кримінальне правопорушення.

Kolb O., Horbach L. On some problemal aspects of activities to ensure national security of individual forces of the security and defense sector of Ukraine

The article analyzes the practice of the National Police, aimed at ensuring the national security of Ukraine, identifies the problems that arise in this regard, as well as developed scientifically sound measures to address them on the merits.

As practice shows, the low level of prevention of crimes that infringe

on the national security of Ukraine, not only increases the criminogenicity of some of these issues, but also undermines the state's authority to prevent these socially dangerous acts and eliminate, neutralize, block the determinants generate and promote implementation in everyday life.

One of the subjects of prevention of these and other criminal offenses, as well as a member of the security and defense forces defined in the Law of Ukraine "On National Security" is the National Police, whose activities to ensure national security today are ineffective and subject to constant criticism on the part of the public, and also does not fully comply with the conceptual principles of this Law, as a subject of the security and defense sector (Part 2 of Article 12), which, in turn, affects the level of protection defined in this legal act on of national security.

Visual examples of this are the recent events in Ukraine, when for only one month (June) 2020 terrorist acts took place in several settlements, which significantly destabilized public order and security.

At the same time, in the current socio-political and military conditions prevailing in Ukraine, the issues of more effective and productive provision of national security are receiving increased attention and need to be resolved at the doctrinal level.

Thus, there is a complex applied problem that needs to be solved, including at the doctrinal level.

Based on this, the purpose of this scientific article was to analyze the practice of the National Police, aimed at ensuring the National Security of Ukraine, and the main task – to develop scientifically sound measures to address existing problems in this regard.

Key words: security and defense forces, National Police, security, National security, activity, criminal offense, organized group, criminal organization, counteraction to crimes, criminal proceedings.

Література

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 31. Ст. 241.

2. Луцький трилер, хронологія подій: стрілянина, захоплення заручників та хепі енд. 21 липня 2020 р. URL: <http://bug.org.ua/news/luts-kyu-tryler-khronolohiia-podiy-strilianyna-zakhoplennia-zaruchnykiiv-ta-khepi-end-447786/>.

3. Князів С.М. Теоретичні, правові та праксеологічні засади негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. 39 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10. Ст. 474.

5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2012–2019 рр.) : статистична інформація Генеральної прокуратури України. URL: <http://www.gp.gov.ua>.

6. Звітність : судова статистика. Судова влада України : офіційний вебпортал. URL: <http://court.gov>.

7. Ібрагімов Р. Окремі проблеми протидії особам, віднесеним до категорії «злочинці в законі» : вітчизняні реалії та зарубіжний досвід. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали Міжвузівського науково-практичного

круглого столу, м. Київ, 21 квітня 2018 р. Деревач ; Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 305–309.

8. Забезпечення. Вікіпедія. URL: <https://slovnuk.ua.swrd>.

9. Теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / за заг. ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.

10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22.

11. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700–VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

12. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229–XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 382.

13. Словник української мови : в 11-и т. Київ : Наука, 1977. Т. 8. С. 317.

14. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3-х кн. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

15. Бандурка А.М., Давыденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие : монография. Харьков : Основа, 2003. 368 с.

16. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навчальний посібник. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

